

UOT 004.9:338.2

Əliyev Ə.Q.¹, Şahverdiyeva R.O.²

^{1,2}AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

¹alovsat_qaraca@mail.ru, ²depart8@iit.ab.az

İNNOVATİV STRUKTURLARIN FƏALİYYƏTİNİN İDARƏ EDİLMƏSİNİN KONSEPTUAL ƏSASLARI

Məqalədə innovativ və elm tutumlu iqtisadiyyatın formalaşması məsələləri şərh olunmuş, İKT-yə və innovasiyalara əsaslanan iqtisadi proseslərin və sistemlərin formalaşması prosesinin aktuallığı əsaslandırılmışdır. Yeni iqtisadi şəraitdə innovativ strukturların səmərəli idarə olunmasının vacibliyi göstərilmişdir. İnnovativ strukturların əsas elementlərindən olan İKT-texnoparkların yaradılması və fəaliyyət istiqamətləri izah olunmuşdur. Onların idarə olunma sisteminin funksiyaları, ümumi əsasları müəyyənləşdirilmiş, bəzi xüsusiyyətləri və əlamətləri tədqiq olunmuşdur. İKT-texnoparkın fəaliyyətinin idarəetmə modelinin konseptual strukturu verilmişdir.

Açar sözlər: innovasiya prosesləri, yüksək texnologiyalar parkı, innovasiya infrastrukturunu, İKT-texnopark, texnoparkın idarə olunması.

Giriş

Üçüncü minilliyin iqtisadi ideologiyasına uyğun olaraq XXI əsrdə iqtisadiyyatın innovasiya əsasında inkişaf siyasətinin formalaşması, mövcud innovasiya proseslərinin təhlil olunması və innovativ strukturların fəaliyyətinin səmərəli tənzimlənməsi aktual və zəruri məsələlərdən birinə çevrilmişdir. Dünyanın qabaqcıl ölkələrinin əsas inkişaf tendensiyaları iqtisadiyyatın informasiyaya, biliyə, İKT-yə, texnologiyaya, innovasiyaya əsaslanaraq inkişaf etdirilməsinə yönəldilmişdir. Bu prosesin zəruriliyi elmi cəhətdən əsaslandırılmış, bir sıra rəsmi beynəlxalq sənədlərdə təsbit olunmuş və bu istiqamətdə xeyli işlər yerinə yetirilmişdir. İKT-yə, biliklərə və innovasiyalara əsaslanan yeni tipli iqtisadiyyatın formalaşması prosesi innovasiya strukturlarının, o cümlədən İKT profilli texnoparkların da yaradılmasını zəruri edir. Bu isə, öz növbəsində, onun yaradılması və fəaliyyətinin təşkili və idarə edilməsini əsas məsələ kimi qarşıya qoyur. Ona görə də həmin məsələnin elmi-tədqiqat obyektini kimi hərtərəfli öyrənilməsi kifayət qədər aktualdır.

İnnovativ və elm tutumlu iqtisadiyyatın formalaşması problemi

Dünyada ən dinamik inkişaf edən ölkələrdən biri olan Azərbaycan iqtisadiyyatında alternativ inkişaf mənbələrinin yaradılması, yerli bazarların xarici investisiyalar üçün cəlbediciliyinin artırılması, habelə ölkədə qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafı məqsədilə İKT sektorunun dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi İKT və elektron məhsullar və xidmətlər istehsalı üzrə innovasiya strukturu olan texnoparkların yaradılmasını qaçılmaz etmişdir. Həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsi də, bütövlükdə, innovativ strukturlar şəbəkəsinin, o cümlədən İKT profilli texnoparkların yaradılması və gələcək fəaliyyətinin idarə edilməsini daha da aktuallaşdırmışdır.

Qlobal İnformasiya Cəmiyyətinin formalaşdırıldığı müasir dövrün iqtisadiyyatında yeni formalaşan elmi-iqtisadi strukturların effektiv inteqrativ əlaqəsinə ciddi ehtiyac duyulmaqdadır. Son onilliyi əhatə edən İKT-nin və elmin inkişafı üzrə milli strategiyaların, “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında da konkret olaraq elm-təhsil-istehsalat sahələri arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi, bu istiqamətdə yeni idarəetmə mexanizmlərinin işlənilməsi, innovasiya mərkəzlərinin, texnoloji komplekslərin, texnoparkların, biznes-inkubatorların yaradılması və fəaliyyətinin təşkili məsələlərinin həll edilməsi bir vəzifə olaraq nəzərdə tutulmuşdur [1].

Azərbaycanın iqtisadi inkişafında prioritet məsələlərdən biri texnoparkların yaradılmasıdır. Müasir dövrdə ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin əsas tərkib hissəsi kimi bazar münasibətlərinin formalaşması, iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi, xarici investisiya qoyuluşu imkanlarının artırılması, texnoparkların yaradılması aktual məsələlərdən biri hesab olunur. Məhz buna görə də, qəbul olunmuş “Xüsusi iqtisadi zonalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu xüsusi zonaların, o cümlədən texnoparkların yaradılması və idarə edilməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləmək və orada sahibkarlıq fəaliyyətinin təşkili qaydalarını müəyyənləşdirmək imkanları yaratmışdır [2]. Bununla yanaşı, “Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyada” innovasiya fəaliyyəti infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi və bu istiqamətlərdə elmi-tədqiqat işlərinin şəbəkəsinin həcmünün genişləndirilməsi bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur [3].

"Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyasının əsas istiqamətlərindən olan sənayenin davamlı inkişafının təmin edilməsi məqsədilə dövlət tərəfindən çoxsaylı layihələr hazırlanır, ən müasir infrastruktur yaradılır, islahatlar aparılır [2].

İqtisadiyyatın davamlı inkişafını və rəqabət qabiliyyətinin artırılmasını, müasir elmi və texnoloji nailiyyətlərə əsaslanan İKT sahələrinin genişləndirilməsini, elmi tədqiqatlar aparılmasını və yeni informasiya texnologiyalarının işlənməsi üzrə müasir komplekslər yaradılmasını təmin etmək məqsədi ilə yüksək texnologiyalar parkı (YTP) yaradılmışdır. “YT Park” informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, telekommunikasiya və kosmos, enerji səmərəliliyi sahələrində tədqiqatlar aparılmasını, yeni və yüksək texnologiyaların hazırlanmasını təmin edəcəkdir [4].

YTP-nin yaradılması ölkə iqtisadiyyatının, xüsusilə, qeyri-neft sektorunun inkişafına, ölkənin ixrac qabiliyyətinin artırılmasına, məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə, iqtisadiyyatın modernləşməsinə, innovativ və elmtutumlu iqtisadiyyatın formalaşmasına, yüksək texnologiyalar əsasında rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsalının genişləndirilməsinə, investisiya mühitinin cəlbediciliyinin artmasına, sahibkarlığın dəstəklənməsinə, eləcə də məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə əhəmiyyətli təsir göstərəcəkdir. YTP İKT sahəsində ilk xüsusi rejimli zona olmaqla elmi araşdırmaların, elmtutumlu texnoloji məhsulların istehsalının əhəmiyyətli dərəcədə artmasına təkan verəcəkdir.

Yüksək texnologiyaların inkişafı – ölkənin inkişafına yönəlmiş bir sıra kompleks məsələlərin həllinə kömək edən iqtisadiyyatın innovativ inkişaf yollarından biridir. Müasir dövrdə iqtisadiyyatın innovativ inkişafının təminində elm tutumlu istehsalın genişlənməsində, biliklərə əsaslanan yeni tipli iqtisadiyyatın bərqərar olmasında innovasiya infrastrukturunu mühüm rol malikdir.

İnnovativ strukturların və İKT-texnoparkların yaradılmasının məqsədi, funksiyaları və fəaliyyət istiqamətləri

İnkişaf etmiş ölkələrdə innovasiyanı bilik sahəsindən istehsalata ötürən təşkilatlardan ən əsası olan texnoparklar təhsilin, elmin və istehsalın xüsusi inteqrasiya olunmuş formasıdır. İnnovasiya strukturu kimi İKT-texnoparklar yaradıldığı məqsədlərə müvafiq olaraq müxtəlif istiqamətlərdə, o cümlədən sənaye, nəqliyyat və s. sahələrdə ixtisaslaşırlar. Ölkə iqtisadiyyatında İKT sahəsinin innovasiya potensialı çox olduğuna görə ölkəmizdə İKT-texnoparkların yaradılmasına diqqət artırılmışdır. Texnoparklar məqsədlərinə və həll etdikləri məsələlərin müxtəlifliyinə görə fərqlənilir.

Texnoparka daxil olan firmalar innovasiyaların inkişafının müxtəlif mərhələlərində ola bilərlər: tədqiqatlar apara, hazır məhsul buraxa, servis xidmətləri göstərə, vasitəçilik fəaliyyəti ilə və s. məşğul ola bilərlər. Texnoparklar həm yenicə iş başlayan şirkətləri, həm də öz istehsalını çoxdan qaydaya salmış firmaları özündə birləşdirə bilər. Onlar sahibkarlar üçün əlverişli iqtisadi mühiti formalaşdırmağa qadirdirlər. Texnoparklarda elmi-texnoloji və istehsal sahibkarlığının sabit inkişafını təmin etmək olar. Onların həm də yeni kiçik və orta müəssisələrin

rəqabətqabiliyyətli, elm tutumlu məhsulun işlənməsini, istehsalını, onun yerli və xarici bazarlara çatdırılmasını təmin etmək imkanları vardır.

İKT-texnoparklarda milli innovasiya sisteminin tərkib hissəsi olan, əsas parametrlərinə görə inkişaf etmiş ölkələrin innovasiya sisteminə uyğun gələn elmi-tədqiqat sektoru fəaliyyət göstərir. Onlar həm sahibkarlıq sektoru ilə qarşılıqlı fəaliyyəti, həm də innovasiya sisteminin digər subyektləri ilə sırf üzvi əlaqəni təmin etməlidirlər. Bu istiqamətdə ölkədə vençur-innovasiya müəssisələrinin davamlı artımı təmin olunmalı, innovasiya-texnoloji mərkəzlər, texnologiya transferi mərkəzləri kimi innovasiya strukturunun baza elementlərinin yaradılmasına diqqət artırılmalıdır.

Texnoparklar həm də inkubatorlar və texnopolislər kimi fəaliyyət göstərirlər. İKT-texnoparklar müxtəlif innovasiya mühitinin yaradılmasına geniş imkanlar yaradır və aşağıdakı xidmətləri göstərirlər: məlumat-informasiya xidməti, patent-lisenziya, hüquq xidməti, ekspertiza, biznes-planının və regional proqramların işlənməsi, marketinq xidməti, istehsal və innovasiya layihəsi üçün investisiya axtarışı, İKT üzrə innovativ layihələrin işlənməsi, İKT üzrə elmi-texniki araşdırmaların aparılması və elmi-texniki işləmələrin xarici ölkələrin bazarlarına çıxarılması, idarəetmə və maliyyə üzrə məsləhətlərin verilməsi və s.

İKT-texnoparkların fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir: innovasiya sahibkarlığının inkişafı; iqtisadi artımın inkişafına, ən yaxşı elmi-texniki nailiyyətlərin mənimsənilməsinə və əhalinin yüksək həyat səviyyəsinin təminatına təşkilati, informasiya, iqtisadi, hüquqi yardım; innovasiya fəaliyyəti üçün maliyyə mənbələrinin axtarılması; xarici ölkələrdə elmi əlaqələrin genişlənməsi, elm, təhsil, mədəniyyət, ticarət sahələrində elmi texnopark strukturları ilə əməkdaşlıq, birgə müəssisələrin yaradılması; kadrların ixtisasının yüksəldilməsi üzrə tədbirlərin təşkili; ticarət və vasitəçilik fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, elmi texnopark strukturu əməkdaşlarının və səhmdarlarının rifahı naminə xüsusi sosial infrastrukturun inkişafı.

İKT-texnoparkın əsas fəaliyyəti alimlərin, mütəxəssislərin, ixtiraçıların elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor işlərinin nəticələrinin, ixtira və kəşflərinin kommersiya əsasında həyata keçirilməsi üçün əlverişli şəraitin yaradılmasından ibarətdir [5, 6].

İKT-texnoparkların yaradılması məqsədləri gəlirlərin cəlb edilməsinə, biznesin inkişafına, texnologiyaların ötürülməsinə, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və s. yönəlməlidir.

Formalaşma mərhələsində olan İKT-texnoparkların əsas məqsədləri aşağıdakılardan ibarətdir: 1) regional iqtisadiyyatın innovativ inkişafı üçün zəruri şəraitin formalaşdırılması; 2) iqtisadi artımın stimullaşdırılması; 3) elmi nəticələrin, biliklərin və ixtiraların texnologiyalara və kommersiya məhsuluna çevrilməsi; 4) elmi-texniki potensialdan istifadənin intensivləşdirilməsi; 5) kiçik elmtutumlu müəssisələr vasitəsilə texnologiyaların istehsala ötürülməsi; 6) elmtutumlu şirkətlərin formalaşması və onların bazarda təşəkkülü; 7) regionlarda qeyri-mütənasib inkişaf səviyyəsinin azaldılması; 8) yüksək texnologiyalar sahəsində elmi-texniki nailiyyətlərin sürətli tətbiqi; 9) birbaşa investisiyaların cəlb olunması; 10) dünya bazarında ölkənin iştirak səviyyəsinin yüksəldilməsi; 11) əhalinin sosial-iqtisadi rifah səviyyəsinin artırılması və s. [7].

İKT-texnoparkın əsas funksiyalarına isə aşağıdakıları aid etmək olar [5-7]: 1) elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin aparılması; 2) kiçik innovasiya şirkətlərinin formalaşdırılması; 3) yeni texnologiyaların mənimsənilməsi sahəsində müəssisələrə köməklik göstərilməsi; 4) yüksək texnologiya sahəsində kadrların hazırlanması; 5) yüksək ixtisaslı mütəxəssislər üçün yeni iş yerlərinin yaradılması; 6) ali məktəb müəssisələri (AMM), elmi tədqiqat institutları (ETİ) və sənaye arasında qarşılıqlı əlaqələrin formalaşdırılması; 7) AMM və ya ETİ üçün yeni gəlir mənbələrinin tapılması; 8) texnopark bazasında yeni yaradılmış elmtutumlu məhsulun istehsalı və onun yerli və xarici bazarlarda satışı və s.

İKT-texnoparkın idarə olunması sisteminin funksiyaları

Innovativ strukturların, o cümlədən texnoparkların idarəçiliyi üçün müvafiq idarəetmə sistemi yaradılmalıdır. Bu sistem texnoparkların təşkilati-iqtisadi strukturuna, eləcə də, məqsəd və vəzifələrinə müvafiq olaraq formalaşdırılmalıdır [5, 10].

İdarəetmə sisteminin funksiyaları məzmununa görə uçot, analiz, planlaşdırma, təşkilətmə, proqnozlaşdırma, əlaqələndirmə, nəzarət kimi əsas funksiyaları özündə birləşdirir.

İKT-texnoparkın fəaliyyətinin təşkili üzrə xarici təcrübənin öyrənilməsi və təhlili nəticəsində onun idarə edilməsi sisteminin aşağıdakı funksiyalarını göstərmək olar:

- rezident-şirkətlərin fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaratmaq məqsədilə texnoparkın mülkiyyət kompleksinin idarə edilməsi;

- zəruri kompleks xidmətlər göstərilməsi hesabına kiçik innovasiya müəssisələrinin dəstəklənməsi sisteminin formalaşdırılması;

- texnoparka daxil olan innovasiya müəssisələrinə güzəştli şərtlərlə elmi-tədqiqat və təcrübə-konstruktor işlərinin yerinə yetirilməsi üçün laboratoriya və eksperimental-istehsal sahələrinin təqdim olunması yolu ilə biznes şəraitinin yaradılmasının ilkin şərtlərinin yaxşılaşdırılması;

- kiçik innovasiya müəssisələrinin yaradılmasına bütün növ konsaltinq, mühəndis xidmətləri göstərməklə yardım, kiçik müəssisələrin qeydiyyatdan keçirilməsinə kömək və məhsulun sertifikatlaşdırılmasına hüquqi yardım;

- innovasiya müəssisələrinin idarəçiliyinin həyata keçirilməsi;

- texniki, texnoloji, informasiya və digər xidmətlərin təqdim edilməsi;

- texnopark rezidentlərinə güzəştli imtiyazlar üzrə innovasiya sifarişlərinin və investisiya layihələrinin hazırlanması üzrə yardım;

- texnoparkın fəaliyyət istiqamətləri üzrə bazarların tədqiqinin aparılması, əlaqədar müəssisələrə marketinq xidmətləri göstərilməsi;

- səmərəli innovasiyalı məhsulun üzə çıxarılması, seçimi və istehsalda tətbiqinə qədər onların müşayiət olunması; innovasiya biznesinin inkişafı və elmtutumlu istehsalın yaradılması üçün investisiyaların cəlb olunmasına yardım; innovasiya layihələri çərçivəsində müqavilə işlərinin yerinə yetirilməsi; texnopark rezidentlərinin milli və regional proqramlara cəlb edilməsi; müəssisə rezidentlərinin regional, ölkə və xarici bazarlarda kompleks dəstəklənməsi; texnoparkın sosial məqsədlərinin həyata keçirilməsi;

- elm-təhsil-istehsal əlaqələrinin səmərəli təşkilinə nail olmaq; müasir informasiya infrastrukturunu yaratmaq; qərar qəbuletməyə dəstək məqsədilə intellektual informasiya sistemi işləmək.

İdarəetmə funksiyalarının kompleks xarakter daşması bir daha təsdiq edir ki, onların yerinə yetirilməsi üçün müasir elmi-texniki nailiyyətlərə, metodlara əsaslanan idarəetmə sistemi və müvafiq reallaşma mexanizmləri yaradılmalıdır. Bu sistem aşağıdakılara imkan yaradır [11]: 1) İKT-texnoparkın cari vəziyyətinin və onun fəaliyyətinin səmərəliliyinin müəyyən edilməsi; 2) tədqiq olunan dövr üçün İKT-texnoparkın əsas elementlərinin inkişafında tendensiyaların və qanunauyğunluqların müəyyənləşdirilməsi; 3) İKT-texnoparkın fəaliyyətinin səmərəliliyinə təsir edən faktorların seçilməsi; 4) İKT-texnoparkın səmərəliliyinin yüksəlməsinə kömək edən daxili potensialın və xarici mühit imkanlarının aşkarlanması; 5) İKT-texnoparkda balanslaşdırılmış göstəricilər konsepsiyasına əsaslanan səmərəlilik strategiyasının tətbiqi şərtlərinin müəyyənləşdirilməsi.

İKT-texnoparkların idarə olunmasının ümumi əsasları

İKT-texnoparkların fəaliyyətinin idarə olunmasının ümumi əsasları müəssisələr haqqında mövcud qanunvericiliyə müvafiq olaraq tənzimlənir. Qeyd etmək lazımdır ki, İKT-texnopark yaradıldıqdan sonra onun idarə olunmasını və inkişafını təmin etmək məqsədilə müəyyən tədbirlər həyata keçirilir. Belə ki, İKT-texnoparkın yaradılması və fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq onun yaradılması ilə məşğul olan səlahiyyətli orqan aşağıdakı funksiyaları həyata keçirir [1]: 1) İKT-texnoparkın yaradılması və fəaliyyəti sahəsində vahid dövlət siyasətinin formalaşmasında iştirak edir və bu siyasətin həyata keçirilməsini təmin edir; 2) İKT-texnoparkda fəaliyyətin təşkili ilə bağlı məsul şirkətə lazımi köməklik göstərir; 3) İKT-texnoparkın fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktları hazırlayır və təsdiq edir; 4) müsabiqə yolu ilə idarəetmə operatorunu seçir və onunla idarəetmə sazişi bağlayır; 5) İKT-texnoparkın fəaliyyətinin tənzimlənməsinə dair təkliflər hazırlayır; 6) İKT-texnoparkda inhisarçılığa yol verilməməsi üçün zəruri tədbirlər görür; 7) İKT-texnoparkın fəaliyyəti barədə illik hesabat hazırlayır və müvafiq icra hakimiyyəti orqanına təqdim edir və s.

İKT-texnoparkın idarə olunması və inkişaf etdirilməsi texnoparkın administrasiyası və müsabiqə yolu ilə seçilmiş şirkət-operator tərəfindən həyata keçirilir. İdarəetmə sazişində texnoparkın idarə və inkişaf etdirilməsi üzrə tərəflərin hüquqları və vəzifələri, idarəetmənin şərtləri, o cümlədən texnoparkın iqtisadi inkişaf proqramı, maliyyələşməsi, texnoparkın infrastruktur obyektlərinin istismarının, onlara münasibətdə əmlak mərhələlərinin həyata keçirilməsi qaydası və digər şərtlər müəyyən edilir.

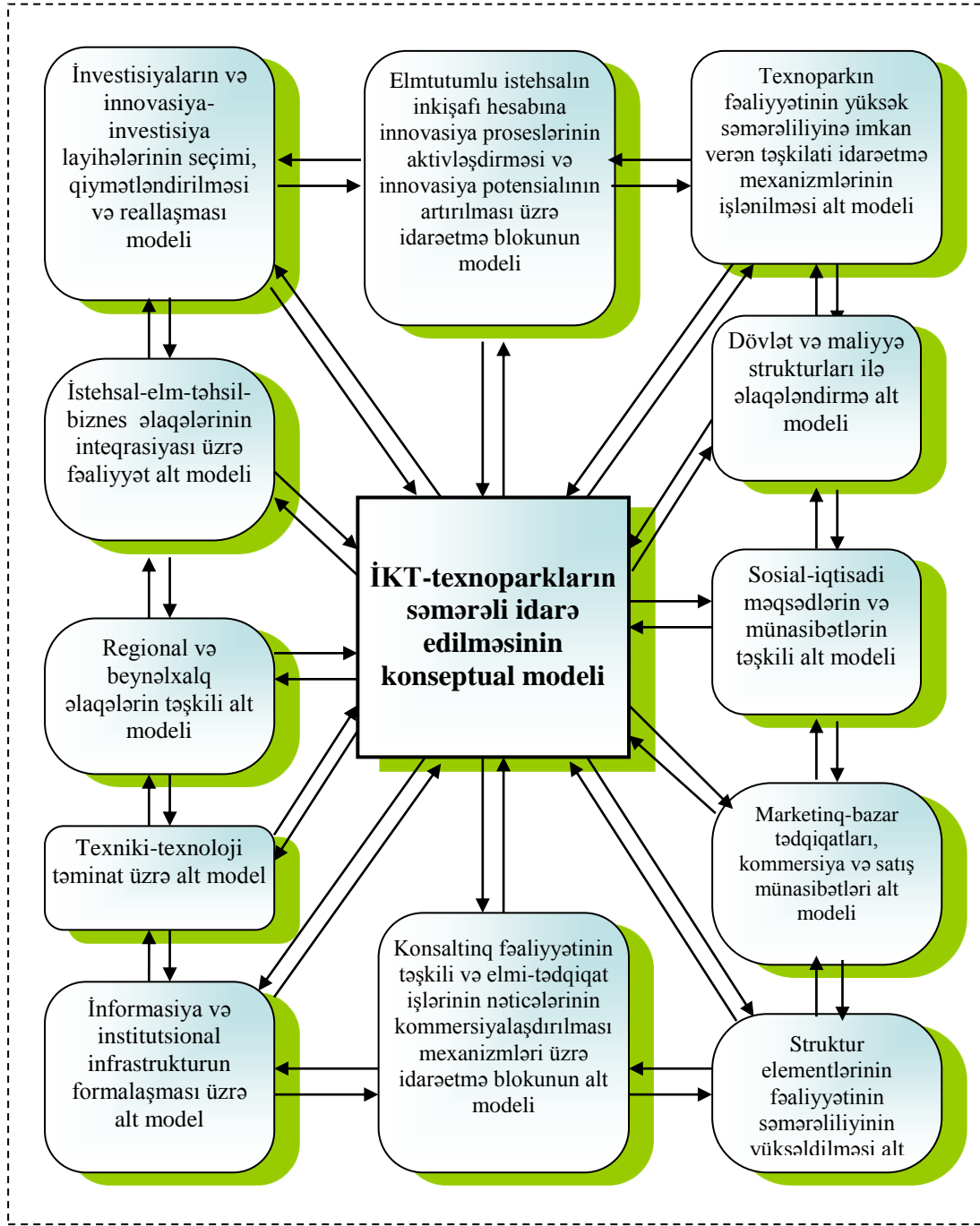
İKT-texnoparkın idarəetmə sisteminin strukturunu müəyyənləşdirərkən texnoparkın təşkilati quruluşuna, investorların tərkibinə, texnoparkın vəzifə və məqsədlərinin reallaşdırılması mexanizmlərinə diqqət yetirilməlidir. Bu prosesdə həmçinin texnoparkların yaradılmasıyla bağlı normativ sənədlər, vergi və gömrük güzəştləri, texnoparkların infrastruktur xüsusiyyətləri, texnoparkların elmi-innovativ və tədris fəaliyyəti göstəriciləri də nəzərə alınmalıdır.

İKT-texnoparkların idarə edilməsi modelinin formalaşdırılması

İKT-texnoparkların idarə olunmasını həyata keçirən struktur element - idarəedici şirkət (İŞ) texnoparkın cari və strateji idarəçiliyini yerinə yetirir, biznes rezidentlərinin inkişafına yardım edir, onlara biznes xidməti göstərir [11-15].

İKT-texnoparkın fəaliyyətini idarə edərkən əvvəlcədən xüsusi konseptual modelin işlənilməsinə ehtiyac duyulur. Bunun üçün müasir elmi-texnoloji və innovativ yanaşma, həmçinin texnologiyalardan istifadə etmək vacibdir (Şəkil 1.) Belə konseptual model rezidentlərin elmtutumlu biznesinin generasiyası hesabına innovasiya proseslərini aktivləşdirməyə imkan verir və iqtisadiyyatın bir subyekti kimi texnopark strukturunun fəaliyyətinin yüksək səmərəliliyinə nail olmağı təmin edir. Bu model, ümumi halda, texnoparkın sosial-iqtisadi məqsədlərinin, idarəetmə sisteminin, innovasiya-investisiya layihələrinin tələblərinin, elmi-tədqiqat işlərinin nəticələrinin kommersionlaşdırılması mexanizmlərinin, iştirakçı elementlərin və istehsalın təşkili prinsiplərinin harmonik birləşdirilməsidir.

İKT-texnoparkın idarəetmə missiyası bazarın tələbinə uyğun yüksək keyfiyyətli innovasiya məhsulunun və xidmətlərin istehsalında elmi-texniki və texnoloji nailiyyətlərin hazırlanmasını və tətbiqini sürətləndirmək məqsədilə “elm-təhsil-biznes” inteqrallaşdırılmış üçlüyünün formalaşması üçün şəraitin yaradılmasından ibarətdir. Bu missiyanın xarici mühit parametrlərinin qiymətləndirilməsini nəzərə almaq lazımdır [16, 17]: 1) regionun elmi və tədqiqat potensialı; 2) elmi-tədqiqat müəssisələrinin və ali məktəblərin innovasiya aktivliyi; 3) regional sosial-iqtisadi inkişafın prioritetləri; 4) regionda sərbəst investisiya resurslarının və potensial strateji investorların olması; 5) istehsal infrastrukturunun vəziyyəti və s.

Şəkil 1. İKT-texnoparkların idarə edilməsinin konseptual modeli

Prinsipcə, İKT-texnoparkın formalaşmasında təsisçi qismində istənilən təşkilat və fiziki şəxslər çıxış edə bilər. Lakin real praktikada təsisçilərin aşağıdakı əsas qruplarını göstərmək olar:

- öz xüsusi tədqiqatlarının və işlərinin nəticələrinin kommersiyalaşdırılması məqsədilə texnopark yaradan tədqiqat müəssisələri;
- elmtutumlu müəssisələrin dəstəklənməsi infrastrukturunun inkişafını təmin edən yerli və regional hakimiyyət orqanları;
- texnopark bazası əsasında biznesdə vencur strategiyasının inkişafı üçün zəmin yaradan xüsusi şirkətlər.

İKT-texnoparkların mövcud olan fəaliyyət təcrübəsinin sistemləşdirilməsi əsasında onun uğurlu idarəetmə fəaliyyətinin əlamətlərini sxematik olaraq Şəkil 2-dəki kimi göstərmək olar.

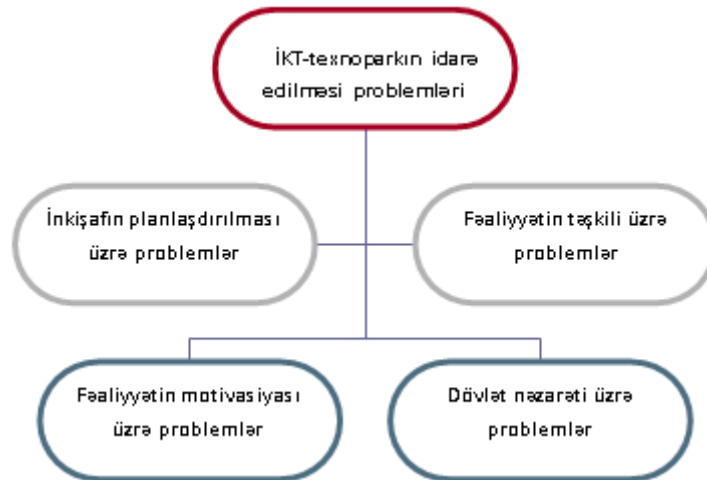

Şəkil 2. İKT-texnoparkların səmərəli fəaliyyətinin idarəetmə əlamətləri

Qeyd edilən göstəricilər texnoparkların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üzrə metodologiyanın praktiki əsaslarını təşkil edir.

İKT-texnoparkın idarə edilməsi problemləri

Aparılan təhlil və araşdırmalara əsasən, İKT-texnoparkın idarə edilməsi üzrə mövcud olan problemləri Şəkil 3-dəki kimi qruplaşdırmaq olar [12, 13]:

Şəkil 3. İKT-texnoparkın idarə edilməsi problemləri

İnkişafın planlaşdırılması üzrə problemlər: 1) texnoparkın idarə olunmasında vahid aparatın olmaması; 2) texnoparkın idarə olunmasının vəzifə və funksiyasının, məqsədlərinin, prioritetlərinin kifayət qədər əsaslandırılmamış seçimi; 3) texnoparkın idarəetmə fəaliyyətinin qeyri-səmərəli strateji planlaşdırılması; 4) texnoparkın idarə edilməsi işinin kifayət qədər qiymətləndirilməməsi; 5) investorlar üçün cəlbediciliyin olmaması və əlverişsiz şərait.

Fəaliyyətin təşkili üzrə problemlər: 1) texnoparkın formalaşmasının və inkişafının metodiki və normativ-hüquqi təminatının qeyri-mükəmməliyi; 2) mərkəzi və regional hakimiyyət orqanları arasında qarşılıqlı əlaqə sisteminin yaxşı olmaması; 3) texnoparkın infrastrukturunun kifayət qədər maliyyələşməməsi, yaranma mərhələsində layihənin yüksək xərci; 4) texnoparkın rezidentlərinin innovasiya məhsulunun praktikada tətbiqi və rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi üçün təşkilati-iqtisadi şəraitin olmaması; 5) investorların yüksək risklərlə bağlı marağının olmaması; 6) texnoparkın normal strukturlaşdırılmış infrastrukturunun olmaması;

Fəaliyyətin motivasiyası üzrə problemlər: 1) texnopark brendi ilə əlaqədar təbliğat işinin zəifliyi; 2) müəllif hüquqlarının qorunması sisteminin mükəmməl olmaması; 3) elmi-tədqiqat işçilərinin, mütəxəssislərin zəif statusu; 4) rezidentlərin texniki və texnoloji istehsal yeniliyi üçün stimül və şəraitin olmaması; 5) texnopark rezidentlərinin innovasiya layihələrinin fundamental və tətbiqi tədqiqatlarının maliyyələşməsinin qeyri-dəqiq sistemi; 6) informasiya-texnoloji resurslara girişin qeyri-mükəmməl sistemi.

Dövlət nəzarəti üzrə problemlər: 1) qoyulmuş məqsədlərə, məsələlərə uyğunluğu üzə çıxarmaq məqsədilə texnoparkda sistemli şəkildə monitorinqin həyata keçirilməməsi; 2) dövlət əhəmiyyətli texnoparklarda innovasiya resurslarından istifadə üzrə nəzarət sisteminin səmərəsizliyi; 3) texnoparkın fəaliyyətinin idarə olunmasının səmərəliliyinin qiymətləndirilməsinin metodiki bazasının qeyri-mükəmməliyi; 4) büdcədən maliyyələşən texnopark rezidentlərinin innovasiya layihələrinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi sisteminin olmaması və s.

Nəticə

İKT-texnoparklarda Milli İnnovasiya Sisteminin tərkib hissəsi olan, əsas parametrlərinə görə inkişaf etmiş ölkələrin innovasiya sisteminə uyğun gələn elmi-tədqiqat sektoru fəaliyyət göstərir. Onlar həm sahibkarlıq sektoru ilə qarşılıqlı fəaliyyəti, həm də innovasiya sisteminin digər subyektləri ilə sırf üzvi əlaqəni təmin etməlidirlər. Bu istiqamətdə ölkədə vençur-innovasiya müəssisələrinin davamlı artımı təmin olunmalı, innovasiya-texnoloji mərkəzlər, texnologiyaları transfer mərkəzləri kimi innovasiya strukturunun baza elementlərinin yaradılmasına diqqət artırılmalıdır.

İKT-texnoparkın idarəetmə missiyası bazarın tələbinə uyğun yüksək keyfiyyətli innovasiya məhsulunun və xidmətlərin istehsalında elmi-texniki və texnoloji nailiyyətlərin hazırlanmasını və tətbiqini sürətləndirmək məqsədilə, “elm-təhsil-biznes” inteqrallaşdırılmış üçlüyünün formalaşması üçün şərait yaratmaqdır.

İKT-texnoparkın yaradılma məqsədinə, funksiya və fəaliyyət istiqamətlərinə müvafiq olaraq onun səmərəli idarəetmə sisteminin əsasları işlənilməlidir. Bu prosesdə vacib olan əsas əlamətlər və prinsiplər nəzərə alınmaqla idarəetmə modelinin qurulması ilk növbədə yuxarıda təklif olunmuş konseptual müddəlar nəzərə alınmaqla həyata keçirilə bilər.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan-2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası, 29 dekabr 2012-ci il, <http://www.president.az>.
2. “Xüsusi iqtisadi zonalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 14 aprel 2009-cu il, www.meclis.gov.az.
3. “Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə Elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya”, 10 aprel 2008-ci il, <http://www.science.gov.az>
4. Yüksək texnologiyalar parkının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 5 noyabr 2012-ci il, <http://www.president.az>.
5. Aliyev A.G., Shahverdiyeva R.O. The theoretical framework for the management of innovation structures in high-tech / Application of Information and Communication Technologies (AICT), 5th International Conference, 12-14 October 2011, Baku, Azerbaijan, pp. 65-68.
6. Алиев А.Г., Шахвердиева Р.О. Некоторые методологические вопросы управления инновационными ИКТ-технопарками. Международная научно-практическая конференция “Экономика и управление в XXI веке: тенденции развития”, Новосибирск, 15 июня 2011 г., с. 80-85.
7. Емельянов С.Г., Борисоглебская Л.Н., Мальцева А.А. Теоретико-методологические вопросы разработки стратегии развития технопарков в современных условиях // Вестник экономической интеграции. Москва №4 (24), 2010, с.15-23.
8. Новиков Д.А. Методология управления, М.: Либро-Ком, 2011, 128 с.
9. Huihui W. Study on the Innovation of Industrial Park’s Operating Mechanism, IEEE, 2011, pp. 240-243.
10. Əliyev Ə.Q., Şahverdiyeva R.O. Azərbaycanda İKT-texnoparkların funksional təşkilati-iqtisadi strukturunun işlənməsi // Azərbaycan Texniki Universiteti. Elmi Əsərlər, №1, 2010, s. 13-17.
11. Мальцева А.А. Формирование бизнес-модели управляющей компании технопарка в сфере высоких технологий. Инновационный Вестник Регион, № 1, 2011, с. 37-41.
12. Чечурина М.Н. Управление инновационным процессом в многоуровневой экономической системе, СПбАУЭ, 2010, 214 с.
13. Liu S., Liu C. Management Innovation of IT Project Managers. / 3 rd International Conference on Information Management, Innovation Management and Industrial Engineering (ICIII), 26-28 Nov. 2010, pp. 62-65.
14. Yim D.S. Management Issue of Government Initiated Innovation Cluster: Case of Gwanggyo Techno-Valley, PICMET 2009 Proceedings, August 2-6, Portland, Oregon USA, pp. 857 – 877.
15. Голубев А.А. Экономика и управление инновационной деятельностью, СПб: СПбГУ ИТМО, 2012, 119 с.
16. Желтенков А.В., Желтенков П.А. Инновационный механизм развития управления промышленной организацией, М.: Изд-во МГОУ, 2012, 124 с.
17. Новиков Д.А., Иващенко А.А. Модели и методы организационного управления инновационным развитием фирмы, М.: КомКнига, 2006, 336 с.

УДК 004.9:338.2

Алиев Аловсат Г.¹, Шахвердиева Роза О.²

^{1,2}Институт Информационных Технологий НАНА, Баку, Азербайджан

¹alovsat_qaraca@mail.ru, ²depart8@iit.ab.az

Концептуальные основы управления деятельностью инновационных структур

В статье изложены вопросы формирования инновационной и наукоемкой экономики, а также обоснована актуальность процесса формирования экономических процессов, базирующихся на ИКТ и инновациях. Показана необходимость рационального управления инновационными структурами в новых экономических условиях. Дана информация о создании и направлениях деятельности технопарков, являющихся одним из основных элементов инновационных структур. Установлены функции и общие основы системы их управления, исследованы некоторые особенности и признаки. Дана концептуальная структура модели управления деятельностью технопарков.

Ключевые слова: инновационные процессы, парк высоких технологий, инновационная инфраструктура, ИКТ-технопарк, управления технопарков.

Alovsat G. Aliyev¹, Roza O. Shahverdiyeva²

^{1,2}Institute of Information Technology ANAS, Baku, Azerbaijan

¹alovsat_qaraca@mail.ru, ²depart8@iit.ab.az

Conceptual bases of management of innovative structures

Formation problems of an innovative and knowledge-based economy are analyzed. The urgency of the formation of economical process and systems of ICT and innovation based economy are grounded. The importance of efficient management of innovative structures in the new economic situation are shown. As the main elements of innovative structures formation of ICT - technoparks and their activities are explained. Functions of their management system and the general principles are defined; some characteristics and attributes are explored. Conceptual structure of management model of ICT-technoparks are shown.

Keywords: innovation processes, Hi-Tech Park, innovation infrastructure, ICT-technoparks, technopark management.

Bu iş Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişaf Fondunun maliyyə yardımı ilə yerinə yetirilmişdir. Qrant № EIF-RİTN-MQM-2/İKT-2-2013-7(13)-29/21/1